

Vad kostar arbetslösheten?*

Arbetsmarknadspolitiken har fått en allt större betydelse i den svenska ekonomin. Inga Persson-Tanimura belyser i denna artikel vad arbetslöshet idag kostar för individer, den offentliga sektorn och samhällsekonomin. Mot bakgrund av erfarenheterna under 1970-talet argumenterar hon för att arbetsmarknadspolitiken i framtiden inriktas mer på att lösa problem med struktur- och friktionsarbetslöshet och i mindre utsträckning ges stabiliseringspolitiska uppgifter.

I Sverige har den aktiva arbetsmarknadspolitiken fått starkt ökad omfattning under 1960- och 1970-talen. Vi har också i större utsträckning än tex Danmark och Finland valt att möta sysselsättningsproblemen under senare hälften av 1970-talet med aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder i stället för med ett "passivt" utbetalande av arbetslöshetsunderstöd. Orsaken kan förmodas vara att de ansvariga för den ekonomiska politiken ansett att öppen arbetslöshet och arbetslöshetsunderstöd är kostsamma såväl för den enskilde individen som för den offentliga sektorn och samhällsekonomin som helhet. En annan möjlig förklaring kan naturligtvis vara att den *politiska* kostnaden för öppen arbetslöshet

är högre för svenska politiker än för politikerna i andra länder.

Även under 1980-talet kommer vi med all säkerhet att stå inför svåra val mellan alternativa utformningar av den ekonomiska politiken. Därvid kommer ett viktigt övervägande att vara vad en ökning (eller minskning) av arbetslösheten kan väntas kosta de direkt berörda individerna, den offentliga sektorn respektive samhällsekonomin på kort såväl som på lång sikt. I denna artikel skall jag söka belysa hur arbetslöshetskostnaderna i den svenska ekonomin ser ut idag och i det sammanhanget också diskutera några av de ekonomisk-politiska lärdomar man kan dra av erfarenheterna från 1970-talet.

INGA PERSSON-TANIMURA är forskarassistent vid Nationalekonomiska institutionen vid Göteborgs universitet. Hon är också sekreterare i Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA) vilken sedan 1967 fungerat som ett initiativtagande och samordnande organ för forskning kring arbetsmarknadspolitiken verkningar.

Ekonomin har minne

En av de viktigaste lärdomarna av såväl den faktiska utvecklingen i Sverige och andra länder under 1970-talet som av den teoretiska diskussionen kring stabiliseringspolitikens möjligheter tror jag kan sägas vara att "ekonomin har minne", dvs att beslutsfattarna i ekonomin kommer ihåg vad som hänt under tidigare

* Jag har fått värdefulla synpunkter på innehållet i denna artikel från Anders Björklund, Jan Johansson, Lars Jonung och Annika Persson.

tidsperioder och planerar och agerar utifrån detta. Det medför att den ekonomiska politik man för och den ekonomiska utveckling man har idag kommer att få en avgörande betydelse för vilken ekonomisk politik man kan föra och vilken ekonomisk utveckling man kan få i framtiden.¹ Tex kan det innebära att en period med högt efterfrågetryck i ekonomin visserligen kan sänka arbetslösheten i ekonomin på kort sikt, men samtidigt kan den faktiska inflationstakten och inflationsförväntningarna i ekonomin öka på ett sätt som inte på sikt är förenligt med yttre balans. För att återställa balansen och dämpa inflationstakten kan man därför senare tvingas till en mycket lång och dyrbar anpassningsperiod med tendenser till hög arbetslöshet och stort produktionsbortfall av det slag vi upplevt under åren 1971-73 och 1976-78.

Den ekonomiska politikens främsta uppgift i en ekonomi med minne skulle kunna karaktäriseras som förebyggande. Huvuduppgiften blir att föra en ekonomisk politik och utforma institutionella lösningar (såsom avtalskonstruktioner, fondbildningar etc) som gör att behovet av dyrbara anpassningsperioder inte behöver uppkomma. Misslyckas man med detta kommer arbetslösheten på sikt att öka. Vad detta kan vantas kosta den enskilde individen, den offentliga sektorn samt samhällsekonomin skall jag söka belysa i det följande.

Arbetslöshetskostnaderna för individen

Arbetslöshetskostnaderna för den enskilde individen består dels av de direkta inkomstförluster som uppkommer i samband med arbetslösheten, dels av eventuella framtida inkomstförluster orsakade av att arbetslösheten tex kan medföra ökad risk för framtida arbetslöshet (försämrade framtida anställningstrygghet), förlorad internutbildning, försämring av färdigheter under arbetslöshetssti-

den, försämrade pensionsförmåner osv. Till detta kommer de (nutida och framtida) sociala och psykiska kostnader etc som kan drabba de arbetslösa individerna och deras familjer. Mot dessa effekter står att arbetslösheten också kan innebära vissa intäkter för den arbetslöse i form av ökad icke-marknadsproduktion och ökad fritid.² Om arbetslösheten slutar med att individen finner ett bättre arbete än vad han annars skulle ha gjort kan arbetslösheten också ge upphov till framtida inkomstvinster. Detta har speciellt betonats i samband med diskussionen under 1970-talet om "sökarbetslöshet".

Arbetslöshetskostnaderna kan väntas variera från individ till individ och också med arbetslöshetens karaktär. Här kommer jag enbart att söka illustrera hur de *direkta inkomstförlusterna* kan väntas se ut för några olika grupper av arbetslösa. Detta får givetvis inte tolkas så att andra typer av kostnader skulle vara vare sig små eller mindre viktiga.

Hur många täcks av arbetslöshetsunderstödet?

Under 1977 uppgick det totala antalet arbetslöshetsdagar i den svenska ekonomin till 19 236 000 (7 743 000 arbetslöshetsdagar för ungdomar, 2 245 000 arbetslöshetsdagar för äldre och 9 248 000 arbetslöshetsdagar för mellanåldersgrupperna, 25-54 år).³ Arbetslöshetsersättning utgick för 12 025 000 arbetslöshets-

¹ Detta diskuteras utförligare i Persson-Tanimura [1979 b].

² Gosta Rehns förslag om "flex-liv" kan ses som ett försök att systematiskt söka öka denna arbetslöshetens intaktssida.

³ Uppgifterna har hämtats från Björklund [1979 b] och är baserade på data från Arbetskraftsundersökningarna (AKU). De visar således antalet arbetslöshetsdagar enligt det i AKU använda arbetslöshetsbegreppet. Detta arbetslöshetsbegrepp inkluderar inte arbetslöshet som enbart omfattar *delar* av en vecka (se Björklund [1979 a]) under det att en del av ersättningsdagarna kan ha utgått för dylika arbetslöshetsdagar.

Tabell 1. Årlig disponibel inkomst (kr) vid arbetslöshet på 1 månad respektive 6 månader under kalenderåret (1978)^a

	Manlig metall- arbetare	Kvinnlig tex- tilarbetare	Nyinträdande ungdom
Årlig disponibel inkomst om ej arbetslös	37 539	34 313	34 333
Årlig disponibel inkomst om arbetslös 1 månad	36 441	33 729	32 551
Årlig disponibel inkomst om arbetslös 6 månader	33 666	31 939	21 860

^a För gjorda antaganden etc se not till tabell 2 samt Persson-Tanimura [1979 a]

dagar (8 400 000 dagar ersattes via arbetslöshetskassorna och 3 625 000 dagar via det kontanta arbetsmarknadsstödet, KAS). [SOU 1978: 45, s 272.] Bara cirka 60 procent av arbetslöshetsdagarna täcktes således av någon form av arbetslöshetsersättning (44 procent via arbetslöshetskassorna, 19 procent via KAS). En likartad bild ges av arbetskraftsundersökningarna. Enligt dessa var nämligen andelen av de arbetslösa som var medlemmar i erkänd arbetslöshetskassa 1977 43 procent. Eftersom ca 70 procent av arbetskraften tillhör arbetslöshetskassorna, innebär det att de oförsäkrade är överrepresenterade bland de arbetslösa.

Inkomstförlusterna forknippade med ca 40 procent av arbetslöshetsdagarna i den svenska ekonomin kan således i huvudsak formodas få baras av de arbetslösa och deras familjer. Data från 1975 över arbetslösa som var registrerade vid arbetsformedlingarna och som inte hade någon form av arbetslöshetsunderstöd visar att 37 procent av dessa var i åldern 16–19 år, 21 procent i åldern 20–24 år, 38 procent i åldern 25–54 år och 5 procent över 54 år.⁴ [SOU 1978: 45, s 81–82.] Merparten (60 procent) av de arbetslösa utan arbetslöshetsunderstöd var kvinnor.

Hur väl täcker arbetslöshetsunderstöden?
För dem av de arbetslösa som täcks av

arbetslöshetsförsäkringssystemet eller av det kontanta arbetsmarknadsstödet (KAS) kommer de direkta inkomstförlusterna att hållas nere dels genom att de erhåller arbetslöshetsersättning, dels genom skattesystemets utformning.

Tabell 1 visar hur den årliga disponibla inkomsten kan väntas påverkas av arbetslöshetsperioder av 1 månads respektive 6 månaders längd under ett år för en manlig metallarbetare (täckt av arbetslöshetsförsäkring), för en kvinnlig textilarbetare (täckt av arbetslöshetsförsäkring) samt för en yngre person som just trätt in på arbetsmarknaden (täckt av KAS efter 3 månaders karenstid).⁵

Beräkningarna tyder på att den direkta inkomstförlusten vid arbetslöshet är relativt liten för de arbetslöshetsförsäkrade. Den manlige metallarbetarens årliga disponibla inkomst minskar med 3 procent vid 1 månads arbetslöshet och med 10 procent vid 6 månaders arbetslöshet.

⁴ En del av dessa arbetslösa kan, om deras arbetslöshet består, senare komma att bli berättigade till KAS.

⁵ Av de arbetslösa mannen (25–54 år) hade 1978 i genomsnitt 69 procent varit arbetslösa mer än 1 månad och 20 procent varit arbetslösa mer än 6 månader. Motsvarande andelar för arbetslösa kvinnor (25–54 år) var 68 procent respektive 18 procent, för arbetslösa ungdomar (16–24 år) 59 procent respektive 9 procent och för arbetslösa ny- och återinträdande 61 procent respektive 16 procent. Källa: Arbetskraftsundersökningarna, årsmedeltal 1978.

Motsvarande siffror för den kvinnliga textilarbetaren är 2 procent respektive 7 procent. För nyinträdande är inkomstförlusterna större, 5 procent vid 1 månads arbetslöshet och 36 procent vid 6 månaders arbetslöshet. För alla gäller att eventuella inkomstrelaterade bidrag och avgifter (såsom bostadsbidrag och daghemsavgifter) kan innebära att de direkta inkomstförlusterna av arbetslöshet kommer att reduceras ytterligare.

Även om de redovisade bortfallsprocenten bör ses som illustrerande räkneexempel tycks de dock visa att de *direkta* inkomstförlusterna vid arbetslöshet av denna begränsade längd är förhållandevis små för vissa av de grupper som täcks av arbetslöshetsförsäkringssystemet (inkomstbortfallet kommer att vara större för grupper med högre inkomster än de här redovisade). För dessa grupper kan arbetslöshetskostnaderna främst väntas bestå av eventuella framtida inkomstförluster och av (nutida och framtida) sociala, psykiska etc kostnader. För dem som bara täcks av KAS är däremot de direkta inkomstförlusterna större beroende dels på den långa karenstiden, dels på det låga ersättningsbeloppet. Sämst skydd, slutligen, har den förhållandevis stora andel av de arbetslösa som inte uppbär någon form av arbetslöshetsunderstöd. Den omfördelning av arbetslösheten mellan olika grupper i arbetskraften som ägt rum under senare år (se Björklund och Persson-Tanimura [1978]) kan förmodas ha inneburit att andelen av de arbetslösa som inte har någon täckning eller täcks enbart av KAS har ökat. Omfördelningen av arbetslöshetsbördan kan därmed vara allvarlig även från ren inkomstfördelningssynpunkt.

En generell åtstramning drabbar allt mindre generellt

Nödvändigheten av en förebyggande ekonomisk politik tror jag ytterligare för-

stärks av att anpassningskostnaden kan väntas bli ännu högre under 1980-talet än under 1970-talet p.g.a utvecklingstendenserna på den svenska arbetsmarknaden. Redan tidigare har det normala mönstret vid en generell efterfrågeminskning varit att arbetslöshetstalen för ungdomar ökat absolut sett mer än för andra grupper [Björklund och Persson-Tanimura 1978, s 135]. Denna tendens förstärktes under åren 1975-77, då de ny- och återinträdandes *andel* av de arbetslösa var större än under efterfrågenedgången 1971-73. Som vi sett ovan är det också dessa grupper som kan väntas ha sämst inkomstskydd vid arbetslöshet.

Utvecklingstendenserna vad gäller den svenska arbetsmarknadens funktionssätt tycks vara sådana att anpassningsbördan i samband med en konjunkturedgång eller en generell åtstramningspolitik alltmer tenderar att koncentreras till de ny- och återinträdande på arbetsmarknaden, dvs främst ungdomar och kvinnor. *En generell åtstramningspolitik kan väntas drabba allt mindre generellt.* Den kommer främst att drabba arbetskraftsgrupper som kan förmodas inte spela någon kritisk lönedämpande roll och vilka troligen inte heller haft något större inflytande i den tidigare inflationsprocessen. Detta innebär att en generell åtstramningspolitik kan bli ett mindre effektivt ekonomisk-politiskt medel än tidigare och att allt kraftigare doser kan komma att behövas för att uppnå en viss lönedämpande effekt, men det reser också viktiga fördelnings- och rättvisefrågor.

Arbetslöshetskostnaderna för den offentliga sektorn

När en individ blir arbetslös får detta också i allmänhet konsekvenser för den offentliga sektorn.⁶ De offentliga utgif-

⁶Till den offentliga sektorn hänförs här staten, kommunerna och socialförsäkringssektorn (inklusive AP-fonderna).

Tabell 2. Den offentliga sektorns kostnader (kr) för arbetslöshet (1978)^e

	Manlig metall- arbetare		Kvinnlig tex- tilarbetare		Nyintradande ungdom	
	1 mån	6 mån	1 mån	6 mån	1 mån	6 mån
Bortfall av inkomstskatt	1 068	5 124	996	3 108	2 520	9 984
Bortfall av indirekt skatt	261	920	138	563	423	2 962
Bortfall av arbetsgivaravgifter	1 649	9 894	1 451	8 708	1 452	8 711
Utgifter för arbetslöshets- understöd	2 040	15 240	2 040	15 240	0	3 355
Summa	5 018	31 178	4 625	27 619	4 395	25 012
Genomsnittlig kostnad per arbetslöshetsdag	228	236	210	209	200	189

* Beräkningen av bruttointkomsterna har baserats på data över timförtjänsterna under 2:a kvartalet 1978. För nyintradande ungdom har använts lönen för textilarbetare under 19 år. Inkomstskatterna har beräknats från skattetabeller för 1978 för en kommunal utdebitering på 28 kr.

Den indirekta skatten har beräknats efter en skattesats på 25 procent (mervärdesskatt plus vissa punktskatter). 5 procent av disponibel inkomst har antagits sparas.

Arbetsgivaravgifterna har beräknats som 22 procent av löneinkomsten plus 11,75 procent av löneinkomsten minus ett basbelopp.

Både metallarbetaren och textilarbeterskan har antagits tillhöra den högsta dagpenningklassen i arbetslöshetsförsäkringen. Dagpenningen har satts till 160 kr (den höjdes från den 1 juli 1978 till 180 kr). Beräkningarna baseras på 5 karensdagar. Den nyintradande har antagits ha en kvalificeringsperiod på 3 månader innan han är berättigad till KAS. Dagpenningen i KAS har satts till 55 kr (den höjdes från den 1 juli 1978 till 65 kr). Utifrån uppgifterna i SOU 1978: 45 har den offentliga sektorns bidrag till finansieringen av arbetslöshetsförsäkringen satts till 75 procent.

terna kommer att öka på grund av ökade utbetalningar till arbetslöshetskassorna eller till KAS. Samtidigt kommer de offentliga intäkterna att minska genom att det uppstår ett bortfall av inkomstskatter, arbetsgivaravgifter och konsumtionsskatter. Tabell 2 visar hur den offentliga sektorns utgifter och intäkter kan väntas påverkas då arbetslöshet av olika längd inträffar för olika typer av individer.⁷ Även vad gäller den offentliga sektorn har kostnaderna beräknats för arbetslöshet av 1 månads respektive 6 månaders längd och för en arbetslös metallarbetare, en arbetslös textilarbetare och en arbetslös yngre person, som är ny på arbetsmarknaden. Även beräkningen av arbetslöshetskostnaderna för den offentliga sektorn bör betraktas som belysande räkneexempel.

Av räkneexemplen i tabell 2 framgår att den offentliga sektorns arbetslöshetskostnader i form av skattebortfall i många fall kan komma att överstiga de direkta offentliga kostnaderna för arbets-

löshetsunderstöd. Mest markant är detta för den nyintradande där skattebortfallet vid 6 månaders arbetslöshet har beräknats till ca 21 500 kr, men där kostnaden för arbetslöshetsunderstöd (KAS) uppgår enbart till ca 3 500 kr. Vidare förefaller det som om den offentliga sektorns kostnad per arbetslöshetsdag är ungefär lika stor för kortvarig (1 månad) som för långvarig (6 månader) arbetslöshet. Dagskostnaden för arbetslöshetsunderstöd är visserligen lägre för kortare arbetslöshet än för längre på grund av karenstiderna, men detta uppvägs av att dagskostnaderna för skattebortfall är högre för kortare arbetslöshet än för längre på grund av progressiviteten i skattesystemet. Dagskostnaden är inte heller markant lägre för nyintradande än för övriga, eftersom skattebortfallet för den nyintradande blir relativt sett större. Från statsfinansiell synpunkt är alltså ar-

⁷ Vi har här bortsett från eventuella ökade utgifter för bostadsbidrag, socialhjälp etc.

betslöshet ungefär lika dyrbar oavsett hur den fördelas mellan olika grupper.

Den offentliga sektorns kostnad per arbetslöshetsdag är hög i den svenska ekonomin. En anpassningsperiod med hög arbetslöshet kommer att drabba även statsfinanserna hårt. Den höga kostnaden per arbetslöshetsdag innebär också att en "passiv" arbetslöshetspolitik ter sig som ett statsfinansiellt föga attraktivt alternativ för Sverige. Den offentliga sektorns kostnader för arbetslöshet kan nämligen sägas visa storleken på de finansiella kostnaderna av att inte vidtaga några åtgärder mot arbetslösheten. Med andra ord visar de på *alternativkostnaden* till en aktiv arbetsmarknadspolitik, dvs på den summa det offentliga istället skulle kunna satsa på olika slags arbetsmarknadspolitiska åtgärder (såsom lönesubventioner, beredskapsarbeten etc) för att få de arbetslösa i produktivt arbete, utan att den offentliga sektorns budgetbalans skulle behöva försämrats. Den höga arbetslöshetskostnaden tyder på att den *statsfinansiellt* intressanta frågeställningen i den svenska ekonomin inte är huruvida man bör föra en aktiv versus en passiv arbetslöshetspolitik utan snarare *vilken* utformning av den *aktiva* arbetsmarknadspolitik som från olika synpunkter kan väntas ge bäst resultat. Samtidigt är det emellertid viktigt att varna mot att tilldelat kalkylerna över den offentliga sektorns kostnader och intakter en roll i beslutsfattandet som de inte bör ha. För vår välfärd är det främst de *samhällsekonomiska* konsekvenserna av olika handlingsalternativ som är av betydelse.

Arbetslöshetskostnaderna för samhällsekonomin

Arbetslöshetskostnaderna för den offentliga sektorn bör inte förväxlas med de *samhällsekonomiska* kostnaderna, vilka kan sägas bestå av det nutida och framtida produktionsbortfall av varor

och tjänster som är förknippat med arbetslösheten.⁸ De samhällsekonomiska kostnaderna för arbetslöshet är betydligt svårare att skatta.

Nutida produktionsbortfall

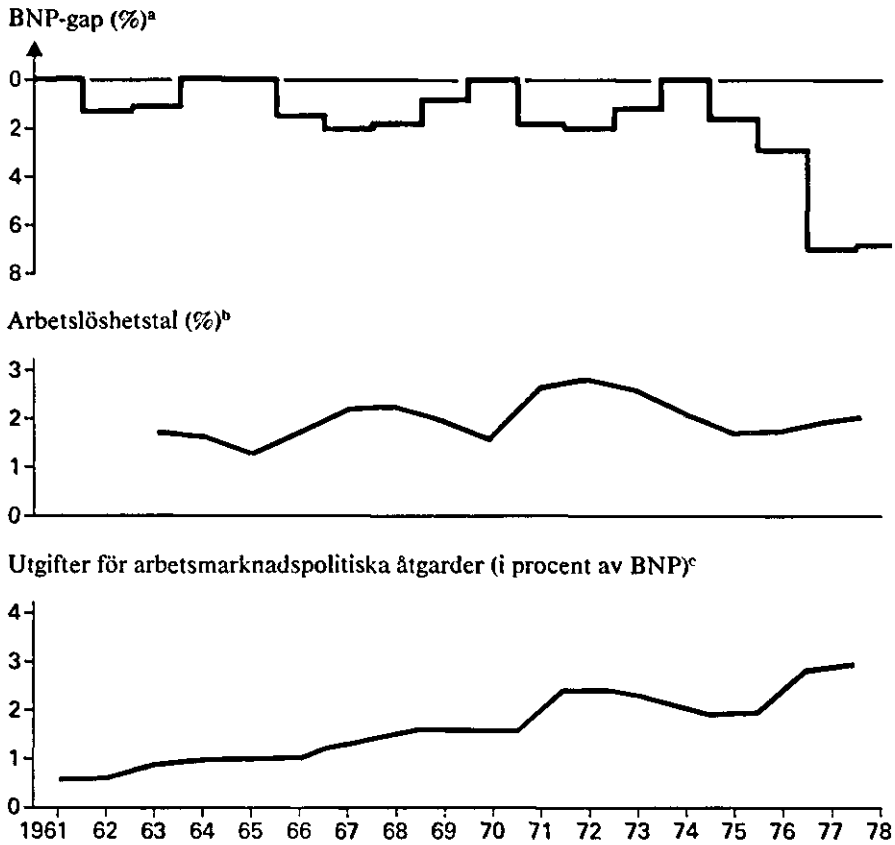
I *figur 1* har jag sökt belysa de samhällsekonomiska kostnaderna för ett dåligt kapacitetsutnyttjande med hjälp av en enkel beräkning av det sk BNP-gapet. Detta visar skillnaden mellan den faktiska produktionen i ekonomin och den produktion man skulle kunnat ha vid ett bättre utnyttjande av de i ekonomin tillgängliga arbetskrafts- och kapitalresurserna.⁹

Man har haft fyra perioder med lågt kapacitetsutnyttjande under den studerade perioden (1961–1978). Åren 1975–78 har svarat för det största gapet mellan potentiell och faktisk BNP. Det sammanlagda produktionsbortfallet under dessa år har uppskattats till ca 82 miljarder kronor (i 1978 års priser), vilket motsvarar ca 10 000 kronor per invånare. Detta produktionsbortfall kan emellertid inte direkt sägas mäta de samhällsekonomiska kostnaderna för *arbetslöshet*. Av *figur 1* framgår att produktionsbortfallet uppkommit trots låg *öppen* arbetslöshet under de aktuella åren. Det har inte heller kunnat undvikas genom aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder av den typ och omfattning som sattes in under åren 1975–78 (se *figur 1* och Johanneson [1978]), även om dessa åtgärder kan ha bidragit till att *minska* de samhällsekonomiska kostnaderna genom att i viss utsträckning hålla uppe produk-

⁸ En fullständig samhällsekonomisk kalkyl bör i princip omfatta *alla* de nutida och framtida effekter av arbetslöshet (positiva och negativa) som individerna i ekonomin faster avseende vid (i bemärkelsen har betalningsvillighet för). Se tex Niklasson [1976].

⁹ BNP-gapet kan sägas belysa kostnaden för en ökning av arbetslösheten *utöver* högkonjunkturvån. Det är främst kostnaden för en sådan ökning av arbetslösheten som jag här diskuterar.

Figur 1. BNP-gap, arbetslöshet och utgifter för arbetsmarknadspolitiska åtgärder i den svenska ekonomin under åren 1961–1978.

^a Visar BNP-gapet som procent av potentiell BNP. Potentiell BNP har beräknats genom att skatta tillväxttakten mellan konjunkturtopparna. För åren 1975–78 har använts en trendframskrivning med tillväxttakten 2,7 procent. För en utförligare redovisning och diskussion, se Persson-Tanimura [1979 a].

^b Visar de relativa arbetslöshetstalen (procent) enligt Arbetskraftsundersökningarna (AKU).

^c Definitionen och sifferuppgifterna har hämtats från Johannesson [1978]

tionen under de aktuella åren. Produktionsbortfallet har uppkommit dels genom förändringar i individernas fördelning på grupper med olika produktivitet (såsom sysselsatta inom industrin, sysselsatta inom den offentliga sektorn, arbetslösa, sysselsatta i olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder), dels genom förändringar i produktiviteten inom dessa grupper.

Produktionsbortfallet i figur 1 kan alltså snarast sägas mäta den samhällsekonomiska kostnaden för den kombination

av makroekonomisk politik och industripolitik och arbetsmarknadspolitik och öppen arbetslöshet som vi hade under de aktuella åren. Det visar att den samhällsekonomiska kostnaden för en period som den 1975–78 kan vara mycket hög trots att den inte resulterade i hög öppen arbetslöshet. Erfarenheterna från åren 1975–78 har också visat att även mycket omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser inte är tillräckliga för att eliminera de samhällsekonomiska kostnaderna i form av nutida produktionsbortfall under

en anpassningsperiod. Det är m a o svårt att i efterhand kompensera misslyckanden vad gäller en förebyggande ekonomisk politik med en korrigerande arbetsmarknadspolitik. Men detta får givetvis inte tolkas som att den arbetsmarknadspolitiska satsningen under åren 1975–78 inte borde ha gjorts. *Givet* utformningen av övrig ekonomisk politik kan den ha utgjort det bästa alternativet. Förutom att ha *minskat* det nutida produktionsbortfallet kan de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna påtagligt ha minskat de enskilda individernas arbetslöshetskostnader (sociala, psykiska etc kostnader) och även detta bör tas med i en mer fullständig samhällsekonomisk kalkyl.

Framtida produktionsbortfall

I avsnittet om individens arbetslöshetskostnader påpekades att arbetslösheten kan ge upphov till såväl framtida inkomstförluster som framtida inkomstvinster för den enskilde individen. På motsvarande sätt kan arbetslöshet vara förknippad med samhällsekonomiska kostnader i form av framtida produktionsbortfall men också med samhällsekonomiska intäkter i form av framtida produktionsökning.

Ett framtida produktionsbortfall kan uppkomma genom att arbetslöshet kan leda till utslagning från arbetsmarknaden, till att individens färdigheter försämras under arbetslöshetstiden osv. Just denna typ av samhällsekonomiska kostnader för arbetslöshet bör i förhållandevis stor utsträckning kunna undvikas eller hållas nere genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder som bidrar till att upprätthålla och förbättra de annars arbetslösas produktivitet.¹⁰

Samhällsekonomiska intäkter i form av framtida produktionsökning kan uppkomma om individerna via en arbetslöshetsperiod kan placeras i arbeten där de är mer produktiva än vad som annars skulle ha varit fallet.¹¹ För ny- och åter-

inträdande på arbetsmarknaden kan det tex vara samhällsekonomiskt lönsamt med en viss "sök"-tid innan de bestämmer sig för ett arbete. I andra fall kan individerna via en arbetslöshetsperiod föras över från stagnerande sektorer och företag till arbeten med högre framtida produktivitet. Den intressanta frågan är emellertid huruvida arbetslöshet är *nödvändig* för att erhålla dessa samhällsekonomiska intäkter och i vilken utsträckning olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan bidra till att intäkterna kan uppnås till lägre kostnad för individen, den offentliga sektorn och/eller samhällsekonomin.

Överbelasta inte arbetsmarknadspolitiken

Om den ekonomiska politiken misslyckas med sin förebyggande uppgift kan arbetsmarknadspolitiken väntas få rycka in under den efterföljande anpassningsperioden för att hålla nere de individuella och samhällsekonomiska kostnaderna för arbetslöshet. Som vi sett verkar det också finnas ett betydande statsfinansiellt "utrymme" för detta eftersom öppen arbetslöshet är dyrbar för den offentliga sektorn. I en situation av detta slag kan således en kraftig satsning på arbetsmarknadspolitiska åtgärder utgöra det klart bästa alternativet. Samtidigt tror jag emellertid att det kan finnas vissa faror med en sådan utveckling. För det första innebär det att arbetsmarknadspolitiken kan komma att få en sådan

¹⁰ Däremot kan det vara betydligt svårare att undvika de effekter som ett lågt kapacitetsutnyttjande kan ha på andra investeringar än dem i humankapital.

¹¹ En framtida produktionsökning kan också uppkomma om en viss ökning av arbetslösheten i nuläget verkar inflationsdämpande och därigenom möjliggör en mer expansiv politik och lagre arbetslöshet i framtiden. En sådan kortsiktig ökning av arbetslösheten kan således vara *en del* i en förebyggande ekonomisk politik som syftar till att undvika de framtida höga arbetslöshetskostnader jag har diskuterat.

belastning av stabiliseringspolitiska uppgifter att de "egentliga" arbetsmarknadspolitiska uppgifterna bli vad gäller att minska friktions- och strukturarbetslösheten automatiskt kommer att skjutas i bakgrunden och detta kan framför allt väntas drabba de svagaste grupperna på arbetsmarknaden. För det andra kan det leda till att arbetsmarknadspolitiken kommer att utsättas för kritik för att inte kunna lösa problem vilka den av naturliga skäl inte kan lösa och detta kan i sin tur ha negativa återverkningar vad gäller synen på arbetsmarknadspolitikens roll i lösandet av andra arbetsmarknadsproblem. Slutsatsen är att man inför 1980-talet framför allt måste söka se till att få till stånd en bra förebyggande ekonomisk politik. Endast på detta sätt kan arbetsmarknadspolitiken få lugn och ro att ägna sig åt sina egentliga uppgifter.

Referenser

- Björklund, A., [1979 a], "The Measurement of Unemployment in Sweden", *IIM-papers* 79-1 d, International Institute of Management, Berlin
- [1979 b], "Spells and Duration of Unemployment in Sweden 1965–1978", *IIM-papers* 79-17, International Institute of Management, Berlin
- Björklund, A. och Persson-Tanimura, I., [1978], "Utvecklingen på arbetsmarknaden", kap 6 i *SOU 1978:60*
- Johannesson, J., [1978], "Arbetsmarknadspolitikens utveckling", kap 5 i *SOU 1978:60*
- Niklasson, H., [1976], "Cost-benefit-analys i teori och praktik", *Ekonomi och arbetsmarknad*, nr 1, Växjö
- Persson-Tanimura, I., [1979 a], "On the Costs of Unemployment in Sweden", *IIM-papers* 79-16, International Institute of Management, Berlin
- [1979 b], "Stabiliseringspolitik, arbetsmarknadspolitik och förändringar i arbetsmarknadens funktionssätt", föredrag vid NAUT:s arbetsmarknadsseminarium, Ronneby, november 1979
- SOU 1978:45, Allman arbetslöshetsförsäkring*
- SOU 1978:60, Arbetsmarknadspolitik i förändring*, Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA)